

ВІДГУК ОПОНЕНТА

доктора юридичних наук, професора

Дерев'янка Богдана Володимировича

на дисертацію Карини Едуардівни Деменко

**на тему: «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ЗАСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ
БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ», поданої до захисту у разову спеціалізовану вчену
раду Сумського державного університету на здобуття ступеня доктора
філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена наявністю комплексу проблем, пов'язаних із обігом національної грошової одиниці України – гривні та зарубіжної валюти у розрахунках між громадянами і суб'єктами господарювання. К.Е. Деменко справедливо вказує, що сьогодні розвитку фінансової сфери України загрожують небезпечна структура зовнішнього боргу; загрозливий рівень доларизації економіки; неефективна структура золотовалютних резервів; недосконалість валютно-курсової політики; незаконні дії з валютними цінностями; втручання міжнародних фінансових організацій у валютну політику України. Наслідком доларизації є те, що національну грошову одиницю частково або повністю витісняють з використання на внутрішньому ринку. Вона свідчить про слабкість фінансової системи, недовіру населення до національної грошової одиниці, ослаблює контроль центрального банку над грошовою масою, що знаходиться в обігу. Доларизація, як стверджують дослідники, є типовою проблемою країн з перехідною економікою. Доларизації економіки та іншим загрозам держава має протиставити комплексний механізм захисту та розвитку, в якому мають брати участь Кабінет Міністрів України, Національний банк України, значна кількість органів виконавчої влади, комерційні банки, фінансово-кредитні установи. Зрозуміло, що цей механізм повинен спиратися на ефективну нормативну базу.

В Україні окремі положення, спрямовані забезпечити валютну безпеку, знайшли відображення у нормах Конституції України, законах України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», «Про валюту і валютні операції», «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про Кабінет Міністрів України», «Про національну безпеку», «Про Раду національної безпеки і оборони України» та інших, а також у нормах великої

кількості підзаконних актів. Але від кількості норм у різноманітних нормативних актах України на ринках купівлі-продажу нерухомості, купівлі-продажу автомобілів та іншого коштовного майна, ринку різноманітних послуг кількість операцій, здійснюваних за посередництва доларів США, євро та іншої іноземної валюти менше не стає.

Україна на основі положень Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» та інших нормативних актів активно співпрацює з іноземними державними і міжнародними фінансово-кредитними організаціями в галузі міжнародного кредитування, зокрема такими, як: Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація – Світовий банк та інших. Ці організації надають надважливу підтримку українській економіці в умовах воєнного стану. Проте співпраця з цими організаціями може бути ще тіснішою і вигіднішою за умови уточнення валютного законодавства України.

Велика кількість українських вчених і практиків у межах різних галузей права досліджувала відносини, що спираються на засади реалізації валютної політики. Прізвища цих вчених і практиків вказано авторкою у дисертації. Проте незважаючи на велику кількість наукових досліджень, поява проблем у сфері забезпечення фінансової безпеки держави є явищем перманентним. Тому і пошук механізмів їх подолання, а краще недопущення їх появи також має бути перманентним.

Описане вище підтверджує важливість та актуальність проведення окремого дисертаційного дослідження із предметом – організаційно-правові засади реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансової безпеки держави.

Новизна результатів наукового дослідження.

Дисертація К.Е. Деменко є унікальним комплексним дослідженням організаційно-правових засад реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансової безпеки держави. Комплексність дослідженню надало застосування засад не лише фінансового права як підгалузі адміністративного права та власне самого адміністративного права, а й засад регулювання відносин у межах цивільного, господарського права та навіть економічних наук та науки державного управління.

Слід підтримати достатньо революційну і суперечливу пропозицію авторки про те, що для забезпечення ефективності процесу реалізації та досягнення високих результатів впровадження валютної політики на територіях та регіонах, які підлягають відновленню, зокрема на всій іншій території України, варто на законодавчому рівні передбачити введення податкових канікул (с. 242 дисертації).

Також слід погодитися із авторкою у тому, що для якнайшвидшого залучення інвестицій для відновлення територій та регіонів України має бути спрощено адміністративний порядок залучення суб'єктів господарювання до інвестиційної діяльності, можливо, аж до встановлення явочного характеру реєстрації інвестицій чи іншої участі у такій діяльності (с. 242 дисертації).

Можна підтримати удосконалене поняття валютної безпеки як стан курсоутворення, що характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю, що створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках (с. 23 дисертації).

Пізнавальним і таким, що може виступити підґрунтям наступних досліджень, є подальший розвиток вчення про принципи реалізації валютної політики держави шляхом розкриття сутності таких принципів організації та діяльності уповноважених органів у сфері регулювання валютних відносин як: а) принципи побудови системи державних органів у сфері регулювання валютних відносин, що об'єктивуються в: принципі системності державного управління та принципі єдиного органу регулювання валютних відносин; б) принципах функціонування уповноважених державою органів у сфері регулювання валютних відносин, що об'єктивуються у: принципі поєднання внутрішньої та зовнішньої валютної політики; принципі захисту національного інтересу (с. 23–24 дисертації).

Так само, як і попереднє твердження, подальший розвиток вчення про методи реалізації валютної політики держави шляхом розкриття сутності та змісту адміністративних та економічних методів може стати підґрунтям уже для наступних досліджень (с. 24 дисертації).

Слід підтримати визначення валютної політики держави як діяльність відповідно до чинного законодавства держави уповноважених нею органів із реалізації сукупності економічних, правових та організаційних заходів за допомогою визначених інструментів у сфері валютно-фінансових відносин з

метою досягнення визначених тактичних та стратегічних цілей загальної економічної політики держави у сфері валютних відносин (с. 79 дисертації).

Практично важливою є пропозиція авторки стосовно доцільності удосконалення чинного законодавства шляхом надання пропозиції щодо внесення зміни до Закону України «Про валюту та валютні операції», а саме частину 2 статті 3 доповнити такими словами «...норми, що погіршують становище суб'єктів валютних операцій можуть встановлюватись виключно законами», а із ч. 4 ст. 3 названого Закону виключити слова «...інші нормативно-правові акти валютного законодавства...» (с. 23 дисертації).

Можна назвати й інші положення дисертаційної роботи, із якими слід погодитися і які можуть сприяти подальшому розвитку положень теорії права, адміністративного, цивільного, господарського права і законодавства, уточненню норм фінансового, зокрема і валютного, законодавства та правил їх практичного застосування.

Достовірність і обґрунтованість результатів дослідження.

Дослідження змісту дисертації та наукових публікацій авторки свідчить про логічність структури дослідження, що надало можливість вірно поставити мету, визначити об'єкт, предмет дослідження та проаналізувати задекларовану тематику.

Дисертаційна робота виконувалась в рамках напрямків досліджень, що затверджені Постановою НАН України від 20.12.2013 р. № 179 «Про основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014-2018 роки» та рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямами досліджень (п. 3.4. Політико-правові науки) та постанови Президії НАН України від 30.01.2019 р. № 30 «Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019–2023 роки» (п. 3.4.2 п. 3.4. – Політико-правові науки); основні положення дисертації відповідають пріоритетним напрямам науково-дослідних робіт Сумського державного університету та отримані в рамках реалізації НДР «Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України» (номер державної реєстрації – 55.15.02-22/24.3Ф-01), що виконується в

Навчально-науковому інституті права СумДУ.

Структура дисертаційного дослідження К.Е. Деменко відповідає визначеній меті дослідження. Роботу підготовлено за класичним планом, що складається із трьох розділів по три підрозділи у кожному. Виклад результатів дослідження здійснено у цілому на достатньому науково-методичному рівні із застосуванням механізмів та засобів, що спираються на загальнонаукові та спеціально-правові методи пізнання, із застосуванням спеціалізованої різногалузевої правової термінології. Наукові положення та рекомендації в цілому є аргументованими, базуються на аналізі думок, позицій та міркувань інших вчених та практиків.

Після кожного підрозділу, розділу і дисертації загалом сформульовано висновки, у яких висвітлено основні результати роботи. Висновки у цілому відповідають отриманим результатам та мають достатній рівень достовірності.

Список використаних джерел охоплює 355 посилань на праці українських та зарубіжних вчених, українські, зарубіжні і міжнародні нормативні акти, практичні матеріали тощо. Це також підтверджує достатню глибину дослідження організаційно-правових засад реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансової безпеки держави, проведеного К.Е. Деменко.

Обґрунтованість зроблених авторкою висновків і сформульованих пропозицій підтверджується фактом публікації робіт за темою дисертації, які містять елементи наукової новизни (4 наукові статті, опубліковані у наукових фахових виданнях, включених до переліків, затверджених МОН України, 1 стаття у періодичному науковому виданні інших держав, які входять до ОЕСР та/або Європейського Союзу (Республіка Чехія), а також 3 наукові праці, представлені матеріалами доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях, що відбулися у містах Дніпро, Львів та Суми.

Окремі висновки та пропозиції, зроблені у роботі, мають дискусійний характер і можуть бути основою для подальших наукових досліджень відносин у сфері забезпечення валютної безпеки. Робота ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, які ефективно використовуються в юридичній науці – логіко-семантичного, системно-структурного та системно-функціонального, класифікації та групування, історично-правового та порівняльного, методу аналізу і синтезу, формально-логічного методу та ін.

У цілому роботу написано науковим стилем, логічно і послідовно у межах плану, висновки у цілому зроблено у напрямку досягнення мети роботи; наукові статті та тези доповідей, підготовлені за темою та опубліковані у наукових

періодичних фахових виданнях, виданні Республіки Чехія, збірниках наукових конференцій відповідають предмету дисертаційного дослідження.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретичних доробок і практичних пропозицій дисертаційної роботи в освітній, правотворчій та правозастосовній діяльності. Отримані результати дисертаційного дослідження К.Е. Деменко «Організаційно-правові засади реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансової безпеки держави» після доопрацювання та осмислення можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного, економічного та управлінського профілів, у подальших науково-дослідних розробках, а також у практичній діяльності органів виконавчої влади України, які здійснюють управління та регулювання відносин у сфері обігу іноземної валюти. Так, в освітньому процесі Сумського державного університету матеріали дисертації використовуються під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі студентами з дисциплін «Адміністративне право України» «Фінансове право України», «Правове регулювання забезпечення фінансово-економічної безпеки держави»; у практичній діяльності матеріали дисертації використовуються під час вироблення програми реалізації валютної політики як засобу забезпечення її фінансово-економічної безпеки АТ «БАНК АЛЬЯНС» та можуть використовуватися іншими банками та фінансово-кредитними установами; у науковій діяльності матеріали дисертації використовуються у Сумському державному університеті як основа для подальшого аналізу та визначення організаційно-правових засад реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки держави та можуть використовуватися в інших закладах освіти і наукових установах, зокрема окремі положення та висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації К.Е. Деменко, мають дискусійний характер та можуть сформувати окрему базу для подальших наукових досліджень правовідносин із реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансової безпеки держави.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувачки. У цілому позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. У роботі досить детально надано характеристику методів та інструментів

реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансової безпеки держави, зокрема розкривається сутність і дається характеристика методам адміністративного правовизнання, адміністративного дозволу та адміністративного примусу. Разом з цим реалізація валютної політики держави за допомогою цих методів наводиться лише фрагментарно у вигляді прикладів. З нашої точки зору, робота мала б більш завершений вигляд, якби авторкою було більше уваги приділено практичним питанням реалізації валютної політики.

2. Характеризуючи роль економічних методів регулювання валютних відносин у підрозділі 2.3, авторка надто багато уваги приділяє питанням утворення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон (с. 141–146 дисертації), чим дещо виходить за межі предмета дослідження. Вважаємо, що тут слід було звернути увагу на можливе надання інвестиційних і митних пільг у СЕЗ чи ТПР певного типу. Також варто звернути увагу на те, що, навіть при усій підтримці вченими ідеї діяльності СЕЗ і ТПР, Україна пішла шляхом відмови від них, про що авторка вказує, зазначаючи про скасування легітимації СЕЗ і ТПР (с. 213 дисертації). Як результат, 9 липня 2022 року Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 року № 2673-ХІІ втратив чинність. Цього ж дня було виключено статтю 415 Господарського кодексу України «Особливості здійснення господарської діяльності на території пріоритетного розвитку».

3. З нашої точки зору, назви підрозділів 1.1 «Місце економічної та фінансової безпеки у функціонуванні держави» та 1.2 «Організаційно-правове забезпечення фінансової безпеки держави» не у повній мірі співвідносяться із назвою розділу 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження правового регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки України», оскільки ані у назвах, ані у тексті не містять аналізу ключового поняття роботи «валютна політика» (це поняття лише двічі згадується серед інших у підрозділі 1.2 (сторінки 53 і 64). Аксіомою є входження фінансової безпеки до складу економічної безпеки, а економічної безпеки до національної безпеки. Тому недоцільним та таким, що виходить за межі предмета дослідження, є майже у повному обсязі згадуваний підрозділ 1.1. Також з нашої точки зору, робота мала б більш науково насичений вигляд, якби дисертантка уникала значних цитувань нормативно-правових актів, що закріплюють повноваження державних органів у сфері реалізації валютної політики.

4. У підрозділі 2.3 авторка описує інструменти впливу уповноважених органів держави на валютний ринок, зокрема валютні інтервенції (с. 147–148

дисертації), девальвацію і ревальвацію національної валюти (с. 149–151 дисертації), управління обліковою ставкою (с. 151–152 дисертації), диверсифікацію валютних резервів (с. 152–156 дисертації). З нашої точки зору робота значно виграла б у науковому плані, якби окрім загального опису інструментів валютної політики авторка розкрила питання їх практичного застосування та можливого удосконалення правового механізму застосування методів та інструментів реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансової безпеки держави.

5. Назви підрозділів 3.2 і 3.3 є ідентичними за виключенням вказівки на місце («...забезпечення фінансово-економічної безпеки України» у підрозділі 3.2) або час («...забезпечення фінансово-економічної безпеки у воєнний час»). Видається, що різниця є взаємопоглинаючою, оскільки неможна досліджувати проблеми правового регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки України, не зачіпаючи воєнний час, як і неможна досліджувати проблеми правового регулювання реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансово-економічної безпеки у воєнний час у відриві від України. У підрозділі 3.3 забезпечення фінансово-економічної безпеки у воєнний час досліджується переважно на прикладах України і з метою удосконалення законодавства і практики України. А в підрозділі 3.2 авторкою воєнний стан проігноровано, через що підрозділ виглядає дещо неповним.

Висловлені зауваження і побажання у цілому мають суб'єктивний характер, висловлені у формі рекомендацій, а тому глобально не впливають на в цілому позитивну оцінку дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій авторки, фактів порушення академічної доброчесності виявлено не було. У дисертації наявні посилання на нормативні, наукові, інформаційні та інші джерела, які надалі аналізуються авторкою.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація К.Е. Деменко «Організаційно-правові засади реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансової безпеки держави», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, в якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною, а за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право».

Основні положення наукової новизни знайшли відбиття у наукових публікаціях здобувачки.

Викладене дає підстави зробити висновок, що дисертаційну роботу «Організаційно-правові засади реалізації валютної політики як засобу забезпечення фінансової безпеки держави» виконано відповідно до вимог пунктів 6-9 та інших Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44; Наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 та «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, а авторка дисертації Деменко Карина Едуардівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Опонент

головний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції

Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України
доктор юридичних наук, професор

Богдан ДЕРЕВ'ЯНКО